

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Факультет економіки та управління

Кафедра економіки і підприємництва

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до практичних занять

з дисципліни

ЕКОНОМІКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за всіма
спеціальностями

(Електронне видання)

Затверджено
на засіданні кафедри
економіки і підприємництва
Протокол № 13 від 20.05.2026 р.

Київ – 2026

УДК 330.88:338:65.01

Методичні рекомендації до практичних занять з дисципліни "Економіка сталого розвитку" (для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за всіма спеціальностями (Електронне видання)) / Уклад.: І. М. Семененко, К. І. Сєребряк, М. В. Касаткіна. – Київ: СНУ ім. В. Даля, 2026. – 36 с.

Представлені методичні рекомендації до практичних занять з дисципліни "Економіка сталого розвитку" призначені для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за всіма спеціальностями. В методичних рекомендаціях наведено мету, план, завдання і кроки для проведення практичних занять за кожною темою дисципліни "Економіка сталого розвитку".

Укладачі: І. М. Семененко, д.е.н., проф.
К. І. Сєребряк, д.е.н., проф.
М. В. Касаткіна, ст. викл.

Відповідальний за випуск О. В. Ольшанський, д.держ.упр., проф.

Рецензент Ю. І. Ключ, д.е.н., проф.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
Практичне заняття за темою 1: Сталий розвиток: поняття, сутність, концепція, цілі.	6
Практичне заняття за темою 2: Ресурсозабезпечення в контексті сталого розвитку8	
Практичне заняття за темою 3: Оцінювання сталого розвитку.	15
Практичне заняття за темою 4: Економічне зростання і сталий розвиток.	19
Практичне заняття за темою 5: Основні аспекти економіки сталого розвитку.....	21
Практичне заняття за темою 6: Екологічна складова сталого розвитку.....	25
Практичне заняття за темою 7: Соціальна відповідальність бізнесу. Нефінансова звітність.	29
Практичне заняття за темою 8: Спільні цінності і партнерство у напрямі сталого розвитку.	31
Додаток 1. Канва бізнес-моделі:	34

ВСТУП

Сучасний етап розвитку економіки характеризується посиленням суперечностей між потребами економічного зростання, соціального добробуту населення та необхідністю збереження природного середовища. Обмеженість ресурсів, загострення екологічних проблем, зростання соціальної нерівності, трансформація моделей виробництва і споживання зумовлюють потребу в нових підходах до управління розвитком на рівні держави, регіону, громади та підприємства. У цих умовах концепція сталого розвитку виступає методологічною основою для формування збалансованої системи господарювання, у якій економічні результати узгоджуються із соціальними пріоритетами та екологічними обмеженнями.

Дисципліна «Економіка сталого розвитку» посідає важливе місце у підготовці здобувачів вищої освіти, оскільки спрямована на формування системного бачення закономірностей і механізмів сталого розвитку, засвоєння сучасних підходів до ресурсозбереження, оцінювання сталості, екологізації економічної діяльності, розвитку соціальної відповідальності бізнесу та партнерства в інтересах досягнення цілей сталого розвитку. Вивчення дисципліни дає змогу студентам зрозуміти взаємозв'язок економічної, соціальної та екологічної складових розвитку, оволодіти категоріальним апаратом, навчитися аналізувати актуальні виклики та обґрунтовувати управлінські рішення з урахуванням принципів сталості.

Особливе значення у засвоєнні навчального матеріалу мають практичні заняття, оскільки саме вони забезпечують перехід від теоретичного осмислення концепції сталого розвитку до набуття прикладних умінь і навичок. У процесі виконання практичних завдань студенти вчаться аналізувати зміни у фазах відтворювального циклу економічної системи, оцінювати вплив господарської діяльності на довкілля і суспільство, працювати з індикаторами сталого розвитку, досліджувати кейси соціально відповідального бізнесу, нефінансової звітності, циркулярної економіки та міжсекторального партнерства. Такий підхід сприяє формуванню

аналітичного мислення, навичок порівняння, узагальнення, аргументації та розроблення практичних рекомендацій.

Методичні вказівки до практичних занять розроблено з метою надання студентам чітких орієнтирів щодо підготовки до занять, опрацювання теоретичного матеріалу, виконання індивідуальних і групових завдань, а також підготовки до поточного контролю знань. У вказівках подано структуру практичних занять за темами дисципліни, сформульовано мету кожного заняття, запропоновано практичні завдання, питання для обговорення, контрольні запитання, а також рекомендовані джерела для поглибленого опрацювання матеріалу. Їх використання сприятиме систематизації знань студентів, активізації самостійної роботи та більш глибокому розумінню економіки сталого розвитку як сучасної наукової і прикладної сфери.

Практичне заняття за темою 1:

Сталий розвиток: поняття, сутність, концепція, цілі.

Мета заняття: розкрити сутність поняття сталого розвитку, розглянути основні підходи до його тлумачення, охарактеризувати концепцію та цілі сталого розвитку, визначити взаємозв'язок економічної, соціальної та екологічної складових розвитку.

План заняття

1. Вступ.

Поняття сталого розвитку та актуальність його вивчення.

2. Теоретична частина.

- a. Сутність і зміст поняття «сталий розвиток».
- b. Концепція сталого розвитку та її еволюція.
- c. Економічна, соціальна та екологічна складові сталого розвитку.
- d. Цілі сталого розвитку та їх значення для сучасного суспільства.

Практичне завдання: Аналіз складових та цілей сталого розвитку

Завдання: студентам пропонується проаналізувати одну із суспільних, економічних або екологічних проблем та визначити, яким чином вона пов'язана з концепцією сталого розвитку.

Кроки:

1. Студенти об'єднуються в малі групи.

2. Кожна група отримує ситуацію для аналізу, наприклад: забруднення довкілля, нераціональне використання ресурсів, бідність, безробіття, нерівний доступ до освіти або медичних послуг.

3. Необхідно визначити:

- які складові сталого розвитку проявляються у проблемі;
- яких цілей сталого розвитку вона стосується;
- які наслідки має ігнорування цієї проблеми;

- які рішення відповідають принципам сталого розвитку.

4. Група готує короткий звіт і презентує висновки.

Питання для обговорення:

- Чому сталий розвиток є не лише економічною, а й соціально-екологічною концепцією?
- Чому для досягнення сталого розвитку потрібен баланс між різними інтересами?
- Які цілі сталого розвитку є найбільш актуальними для України?

Контрольні запитання:

- Що таке сталий розвиток?
- Які основні складові сталого розвитку?
- У чому полягає сутність концепції сталого розвитку?
- Яке значення мають цілі сталого розвитку?
- Чому важливо розглядати розвиток у довгостроковій перспективі?

Література і корисні джерела

1. Кабінет Міністрів України. Цілі сталого розвитку: Національна доповідь. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>
2. ООН в Україні. Як ООН підтримує Цілі сталого розвитку в Україні. URL: <https://ukraine.un.org/uk/sdgs>
3. Державна служба статистики України. Індикатори цілей сталого розвитку. URL: <https://sdg.ukrstat.gov.ua/uk/>
4. Стратегія сталого розвитку: Європейські горизонти : підручник / І.Л. Якименко, Л.П. Петрашко, Т.М. Димань, О.М. Салавор, Є.Б. Шаповалов, М.А. Галабурда, О.В. Ничик, О.В. Мартинюк. – К.: НУХТ, 2022. – 337 с.

Практичне заняття за темою 2: Ресурсозабезпечення в контексті сталого розвитку

Мета заняття: сформувати уявлення про ресурсозабезпечення як основу сталого розвитку, розглянути види ресурсів, принципи їх раціонального використання, а також дослідити напрями підвищення ресурсної ефективності.

План заняття

1. Вступ.

Ресурсозабезпечення як передумова сталого розвитку.

2. Теоретична частина.

- a. Поняття ресурсів та ресурсного потенціалу.
- b. Матеріальні, енергетичні, трудові, фінансові та інформаційні ресурси.
- c. Принципи раціонального використання ресурсів.
- d. Ресурсозбереження і ресурсна ефективність

Практичне завдання: Оцінка ресурсозабезпеченості країн і регіонів світу

Завдання: Розрахуйте ресурсозабезпеченість окремих країн мінеральною сировиною та природним газом, проранжуйте країни за рівнем забезпеченості, порівняйте результати між собою та сформулюйте висновки щодо їх ресурсного потенціалу.

Формули ресурсозабезпеченості

1. Ресурсозабезпеченість у роках

Ця формула показує, на скільки років країні або світу вистачить певного виду природного ресурсу за умови, що обсяги видобутку залишаться незмінними.

$$\text{Ресурсозабезпеченість (роки)} = \frac{\text{Запаси (тонн)}}{\text{Видобуток за рік (тонн)}}$$

Пояснення:

Запаси – це загальна кількість ресурсу, яка є в надрах країни або світу.

Видобуток за рік – це обсяг ресурсу, який видобувають протягом одного року.

Результат у роках показує, на який період вистачить наявних запасів.

2. Ресурсозабезпеченість на душу населення

Ця формула показує, скільки ресурсу припадає на одну людину в країні.

$$\text{Ресурсозабезпеченість (тонн/особу)} = \frac{\text{Запаси (тонн)}}{\text{Населення (осіб)}}$$

Пояснення:

Запаси – загальна кількість ресурсу в країні.

Населення – кількість жителів країни.

Результат показує, яку частку ресурсу формально припадає на одну особу.

Завдання 1:

В'єтнам має запаси вугілля в 70 млрд. тон. В рік добувається близько 50 млн. тон. Населення країни становить 84 млн. осіб. У Непалі проживають 28 млн. чоловік. Запаси вугілля становлять 25 млрд. тон. У рік видобуваються 20 млн. тон. Яка з країн забезпечена вугіллям більшою мірою?

Завдання 2:

Розрахувати ресурсозабезпеченість:

- нафти;
- вугілля;
- залізної руди.

Проранжувати країни окремо за кожним видом ресурсу.

Зробити висновки:

- які країни мають найвищу ресурсозабезпеченість;

- які країни найбільш залежні від імпорту;
- як відрізняється ресурсний потенціал країн.

Країна	Запаси (млрд. тонн)			Видобуток (млн. тонн)			Ресурсозабезпеченість (у роках)		
	нафта	вугілля	залізна руда	нафта	вугілля	залізна руда	нафта	вугілля	залізна руда
Весь світ	139,7	1725	394	3541	4700	906			
Німеччина	0,2	111	2,9	12	249	0			
Китай	3,9	272	40,0	160	1341	170			
Саудівська Аравія	35,5	0	0	404	0	0			
Індія	0,6	29	19,3	36	282	60			
США	3,0	445	25,4	402	937	58			
Канада	0,7	50	25,3	126	73	42			
Бразилія	0,7	12	49,3	61	29	162			
ПАР	0	130	9,4	0	206	33			
Австралія	0,2	90	23,4	29	243	112			

Завдання 3:

Необхідно:

- Розрахувати ресурсозабезпеченість на душу населення.
- Проранжувати країни за рівнем забезпеченості.
- Пояснити, чому країни з великими запасами не завжди мають найвищий показник на душу населення.
- Зробити висновки про співвідношення між запасами, видобутком і чисельністю населення.

Країна	Запаси (млрд. тонн)			Видобуток (млн. тонн)			Ресурсозабезпеченість (у роках)		
	нафта	вугілля	залізна руда	нафта	вугілля	залізна руда	нафта	вугілля	залізна руда
Весь світ	139,7	1725	394	3541	4700	906			
Німеччина	0,2	111	2,9	12	249	0			
Китай	3,9	272	40,0	160	1341	170			
Саудівська Аравія	35,5	0	0	404	0	0			
Індія	0,6	29	19,3	36	282	60			
США	3,0	445	25,4	402	937	58			
Канада	0,7	50	25,3	126	73	42			
Бразилія	0,7	12	49,3	61	29	162			
ПАР	0	130	9,4	0	206	33			
Австралія	0,2	90	23,4	29	243	112			

Завдання 4:

За наведеними даними розрахуйте ресурсозабезпеченість країн природним газом.

Необхідно:

- Визначити показник забезпеченості газом для кожної країни.
- Порівняти країни між собою.
- Проранжувати їх за рівнем забезпеченості.
- Сформулювати висновки щодо:
 - країн-лідерів;
 - країн із найменшим рівнем забезпеченості;
 - впливу запасів і видобутку на ресурсну безпеку.

<i>Країни</i>	<i>Запаси газу (в трлн м³)</i>	<i>Видобуток газу (в млрд м³)</i>	<i>Населення,</i>	<i>P 1</i>	<i>P 2</i>
Іран	22,9	45			
Нідерланди	1,9	70			
ОАЕ	5,8	40			
Саудівська Аравія	5,4	45			
США	4,7	540			
Венесуела	4,1	30			
Алжир	3,7	65			
Канада	2,2	170			
Норвегія	2,0	45			

Завдання 5: сформувати вміння аналізувати вплив природних і енергетичних ресурсів на економіку, довкілля та сталий розвиток України, а також оцінювати можливості переходу до більш екологічно безпечних рішень.

5.1. Природні ресурси

Обрати один вид природного ресурсу та дослідити його роль у розвитку України.

Необхідно:

- Обрати один природний ресурс, наприклад: вугілля; нафта; природний газ; залізна руда; вода; лісові ресурси.
- Дослідити вплив використання цього ресурсу на економіку України:

- видобуток;
- споживання;
- експорт або імпорт;
- зміни під час війни.
- Дослідити вплив використання цього ресурсу на довкілля:
 - забруднення повітря;
 - забруднення води;
 - порушення земель;
 - утворення відходів;
 - вплив на здоров'я населення.
- Запропонувати альтернативні рішення, що сприяють сталому розвитку країни:
 - ресурсозбереження;
 - енергоефективність;
 - перехід на відновлювані джерела;
 - модернізація технологій;
 - скорочення екологічного навантаження.

Орієнтовна структура відповіді:

- назва ресурсу;
- економічне значення;
- екологічні наслідки;
- зміни в умовах війни;
- альтернативні рішення;
- висновки.

5.2. Енергетичні ресурси

Обрати один вид “зеленого” енергетичного ресурсу та оцінити перспективи його впровадження в Україні.

Необхідно:

- Обрати один вид відновлюваного енергетичного ресурсу, наприклад:
 - сонячна енергія;

- вітрова енергія;
- біоенергія;
- мала гідроенергетика;
- геотермальна енергія.
- Дослідити доцільність і можливість його впровадження на території України:
 - природні передумови;
 - регіони з найбільшим потенціалом;
 - технічні можливості;
 - економічна доцільність;
 - вплив війни на розвиток цього напрямку.
- Оцінити, як цей вид енергії сприяє сталому розвитку:
 - зменшення викидів;
 - зменшення залежності від викопного палива;
 - енергетична безпека;
 - розвиток місцевих громад;
 - створення нових робочих місць.
- Орієнтовна структура відповіді:
 - назва енергетичного ресурсу;
 - природний і економічний потенціал;
 - переваги;
 - бар'єри впровадження;
 - можливі регіони застосування;
 - і висновки.

Питання для обговорення:

- Чому ресурсозабезпеченість є важливим показником для оцінки економічного потенціалу країни?
- Як ресурсозабезпеченість країн впливає на досягнення цілей сталого розвитку?
- Чому раціональне використання природних ресурсів є важливою умовою сталого розвитку?

- Як надмірний видобуток ресурсів може загрожувати екологічній складовій сталого розвитку?
- Яку роль відіграє ресурсозбереження у переході до моделі сталого розвитку?

Контрольні запитання:

- Що таке ресурсозабезпеченість і яке її значення в аналізі природно-ресурсного потенціалу країни?
- Чому важливо порівнювати не лише обсяги запасів, а й рівень видобутку ресурсів?
- Чому високі запаси природних ресурсів не завжди означають високу ресурсну забезпеченість?
- Який зв'язок між ресурсозабезпеченістю та сталим розвитком?
- Чому раціональне використання ресурсів є важливою умовою сталого розвитку?

Література і корисні джерела

1. Державна служба статистики України. Індикатори цілей сталого розвитку. URL: <https://sdg.ukrstat.gov.ua/uk/>
2. Національний банк України. Політика щодо розвитку сталого фінансування. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Policy_rozvytok-stalogo-finansuvannja_2025.pdf
3. Програма розвитку ООН в Україні. Зелене відновлення в Україні. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-04/undp-ua-green-recovery-ukr.pdf>
4. Міністерство економіки України. Цілі сталого розвитку. URL: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=938d9df1-5e8d-48cc-a007-be5bc60123b8&tag=TSiliStalogoRozvitku>

Практичне заняття за темою 3: Оцінювання сталого розвитку.

Мета заняття: ознайомити студентів із підходами до оцінювання сталого розвитку, індикаторами та індексами сталості, сформувані вміння аналізувати показники на національному, регіональному та глобальному рівнях.

План заняття

1. Вступ.

Значення оцінювання сталого розвитку для управління та моніторингу.

2. Теоретична частина.

- a. Поняття індикаторів сталого розвитку.
- b. Національні та міжнародні системи показників.
- c. Індекс людського розвитку.
- d. Інші індекси та підходи до оцінювання сталості.

Практичне завдання: Оцінювання сталого розвитку соціально-економічних систем.

Завдання: студентам пропонується проаналізувати один або кілька індикаторів сталого розвитку соціально-економічних систем різного рівня та зробити висновки про стан і тенденції розвитку.

Задача 1:

Оцінювання сталого розвитку підприємства

Обрати конкретне підприємство та визначити по 1-3 показники для кожної складової сталого розвитку:

- економічної;
- соціальної;
- екологічної.

Після цього:

- проаналізувати показники у динаміці за 3-5 років;
- визначити позитивні та негативні тенденції;
- зробити висновки щодо рівня сталого розвитку підприємства.

Орієнтовні показники:

- Економічна складова: дохід, прибуток, рентабельність.
- Соціальна складова: середня заробітна плата, плинність кадрів, витрати на соціальні програми.
- Екологічна складова: обсяг викидів, споживання енергії, кількість утворених відходів.

Задача 2:

Оцінювання сталого розвитку регіону

Обрати одну область України та дослідити її розвиток за останні 5 років.

Необхідно:

- визначити 1–2 показники для кожної складової сталого розвитку: економічної; соціальної; екологічної;
- простежити динаміку показників;
- за можливості розрахувати інтегральний показник сталого розвитку регіону;
- зробити висновки щодо сильних і слабких сторін області.

Орієнтовні показники:

- Економічна складова: ВРП на душу населення, обсяг промислового виробництва.
- Соціальна складова: середня заробітна плата, рівень зайнятості.
- Екологічна складова: обсяги викидів забруднюючих речовин; частка інвестицій у природоохоронні заходи; кількість відходів, які перероблюються.

Задача 3:

Оцінювання сталого розвитку країни

Обрати один із міжнародних індексів рівня країни, пов'язаний зі сталим розвитком, і проаналізувати позицію України в ньому.

Необхідно:

- визначити країну, що посідає 1 місце;
- визначити місце України;
- визначити країну, що посідає останнє місце;
- бажано порівняти 2–3 останні доступні роки;
- проаналізувати динаміку України порівняно з лідером і аутсайдером рейтингу;
- зробити висновки та надати рекомендації.

Можливі індекси:

- Human Development Index;
- SDG Index;
- Happy Planet Index;
- інші міжнародні індекси, що відображають складові сталого розвитку.

Питання для обговорення:

- Чи можна одним показником точно оцінити сталий розвиток?
- Які переваги дає порівняння показників у динаміці?
- Чому важливо враховувати регіональні відмінності під час оцінювання сталого розвитку?
- Які індикатори найкраще відображають сталість розвитку підприємства, регіону або країни?
- Які фактори найбільше впливають на позицію країни в міжнародних рейтингах сталого розвитку?

Контрольні запитання:

- Що таке індикатори сталого розвитку?
- Чому для оцінювання сталого розвитку важливо використовувати показники трьох складових: економічної, соціальної та екологічної?
- Які показники можна використати для оцінки сталого розвитку підприємства?

- Які показники доцільно застосувати для аналізу сталого розвитку регіону?
- Які міжнародні індекси можна використати для оцінки рівня країни?

Література і корисні джерела

1. Sustainable Development Dashboard. (n.d.). URL: <https://dashboards.sdgindex.org/>
2. Державна служба статистики України. Індикатори цілей сталого розвитку. URL: <https://sdg.ukrstat.gov.ua/uk/>
3. UNDP. Human Development Index. URL: <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI>
4. Happy Planet Index. URL: <https://happyplanetindex.org/>

Практичне заняття за темою 4:

Економічне зростання і сталий розвиток.

Мета заняття: розкрити співвідношення економічного зростання і сталого розвитку, дослідити зміни у фазах відтворювального циклу економічної системи та обґрунтувати необхідність переходу до інноваційної моделі розвитку.

План заняття

1. Вступ.

Економічне зростання як категорія економічної науки.

Обмеження традиційної моделі зростання.

2. Теоретична частина.

- a. Співвідношення економічного зростання і сталого розвитку.
- b. Екстенсивний та інтенсивний типи розвитку.
- c. Зміни у фазах виробництва, розподілу, обміну і споживання.
- d. Інновації та ресурсозбереження як основа сталого зростання.

Практичне завдання: Аналіз фаз відтворювального циклу в контексті сталого розвитку

Завдання:

кожна група студентів аналізує одну з фаз відтворювального циклу та визначає негативні й позитивні зміни в умовах переходу до сталого розвитку.

Кроки:

1. Розподілити між групами фази:

- виробництво;
- розподіл;
- обмін;
- споживання.

2. Для кожної фази визначити:

- основні проблеми традиційної моделі;
- позитивні зміни в умовах сталого розвитку;
- можливі управлінські рішення.

3. Заповнити таблицю:

Фаза	Негативні зміни	Позитивні зміни	Управлінські рішення
Виробництво			
Розподіл			
Обмін			
Споживання			

4. Підготувати спільний висновок.

Питання для обговорення:

- Чим відрізняється економічне зростання від сталого розвитку?
- Чому споживання має змінюватися в умовах сталості?
- Яку роль відіграють інновації в переході до нової моделі розвитку?

Контрольні запитання:

- Що таке економічне зростання?
- У чому відмінність між екстенсивним та інтенсивним розвитком?
- Які зміни відбуваються у фазі виробництва?
- Чому надмірне споживання суперечить сталому розвитку?
- Як інновації сприяють сталому розвитку?

Література і корисні джерела

1. Семененко І. М. [Забезпечення сталого розвитку регіону: інституційні засади та трансформація цільового управління підприємствами](#) : монографія. Сєвєродонецьк : СЛУ ім. В. Даля, 2017. 370 с.
2. На шляху до циркулярної економіки в Україні. Огляд стратегічний форсайт циркулярної економіки в Україні. Фінальний звіт. URL: https://www.eu4environment.org/app/uploads/2024/07/CE-Foresight_UKR-FF-online.pdf
3. Стратегія сталого розвитку: Європейські горизонти : підручник / І.Л. Якименко, Л.П. Петрашко, Т.М. Димань, О.М. Салавор, Є.Б. Шаповалов, М.А. Галабурда, О.В. Ничик, О.В. Мартинюк. – К.: НУХТ, 2022. – 337 с.

Практичне заняття за темою 5:

Основні аспекти економіки сталого розвитку.

Мета заняття: поглибити розуміння сучасних економічних підходів до сталого розвитку, розглянути концепції зеленої і кругової (циркулярної) економіки, а також дослідити нові моделі споживання і виробництва.

План заняття

1. Вступ.

Сутність принципів 10R, зеленого туризму та сталої бізнес-моделі.

Актуальність переходу до циркулярної економіки та сталого споживання.

2. Теоретична частина.

a. Принципи 10R як основа раціонального використання ресурсів.

b. Зелений туризм як напрям сталого розвитку в Україні.

c. Канва сталої бізнес-моделі як інструмент аналізу сталих ініціатив.

d. Взаємозв'язок економічної, соціальної та екологічної складових у сталих бізнес-практиках.

Практичне завдання: застосування сучасних підходів до сталого розвитку на практиці.

Завдання:

сформувати у студентів розуміння сучасних моделей сталого споживання і виробництва, навчити застосовувати принципи 10R, аналізувати приклади зеленого туризму в Україні та користуватися канвою сталої бізнес-моделі для оцінювання практичних кейсів.

Задача 1:

Принципи 10R

Навести приклади для всіх 10 позицій моделі 10R у контексті сталого розвитку та кругової економіки.

Необхідно:

- для кожного елементу 10R подати короткий приклад або ситуацію із повсякденного життя, бізнесу або громади.

Орієнтовна структура відповіді:

Принцип 10R	Приклад
Refuse	Відмова від одноразового пластику
Rethink	Перехід на спільне користування речами
Reduce	Зменшення споживання паперу
Reuse	Повторне використання упаковки
Repair	Ремонт техніки замість купівлі нової
Refurbish	Відновлення меблів або обладнання
Remanufacture	Повторне виробництво деталей із повернених виробів
Repurpose	Використання старих банок як контейнерів
Recycle	Переробка скла, паперу, металу
Recover	Отримання енергії або сировини з відходів

Завдання:

- пояснити логіку кожного принципу;
- навести власний приклад для кожного R;
- визначити, який із принципів є найбільш реалістичним для українських умов.

Задача 2:

Зелений туризм в Україні

Придумати або навести приклади зеленого туризму в Україні та пояснити, як вони відповідають принципам сталого розвитку.

Необхідно:

- Обрати 3–5 прикладів зеленого туризму.

Для кожного прикладу коротко описати:

- місце розташування;
- формат відпочинку;
- яку цінність він створює для місцевої громади;
- як він підтримує екологічну та соціальну складову сталого розвитку.

Орієнтовні приклади:

- сільські садиби Карпатського регіону;

- екооселі на Закарпатті;
- туристичні садиби у Полтавській або Черкаській області;
- фермерські господарства, які приймають гостей;
- маршрути з елементами етнотуризму й природного відпочинку.

Завдання:

- пояснити, чому зелений туризм є прикладом сталої моделі розвитку;
- показати його зв'язок із зайнятістю населення, збереженням природи та розвитком сільських територій.

Задача 3:

На практичному занятті розробити і розібрати групою кейс за канвою сталої бізнес-моделі.

Орієнтовна структура виконання:

- Придумати власну бізнес-ідею.
- Описати, яку проблему вона вирішує.
- Визначити цільову аудиторію.
- Заповнити елементи канви сталої бізнес-моделі.
- Пояснити, як проєкт поєднує економічну, соціальну та екологічну вигоду.
- Представити результати у вигляді короткої презентації або схеми.

Формат роботи:

- індивідуально або в малих групах;
- після виконання – обговорення в групі.

Канва бізнес-моделі та пояснення для заповнення знаходяться у Додатку 1.

Питання для обговорення:

- Які з принципів 10R є найбільш реалістичними для впровадження в українських умовах і чому?
- Чому зелений туризм можна вважати практичним прикладом сталого розвитку?

- Які переваги має зелений туризм для місцевих громад і сільських територій?
- Чому під час розроблення сталої бізнес-моделі важливо враховувати не лише прибуток, а й соціальний та екологічний ефект?

Контрольні запитання:

- Що означає модель 10R і яку роль вона відіграє у круговій економіці?
- У чому полягає зміст кожного з принципів 10R?
- Що таке зелений туризм і як він пов'язаний зі сталим розвитком?
- Які елементи включає канва сталої бізнес-моделі?

Література і корисні джерела

1. На шляху до циркулярної економіки в Україні. Огляд стратегічний форсайт циркулярної економіки в Україні. Фінальний звіт. URL: https://www.eu4environment.org/app/uploads/2024/07/CE-Foresight_UKR-FF-online.pdf
2. Циркулярна економіка : навчальний посібник / Шевченко Т. І., Шуптар-Пориваєва Н. Й., Губанова О. Р. та ін. Суми : Університетська книга, 2022. – 220 с.
3. «Зелені» інвестиції у сталому розвитку: світовий досвід та український контекст. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_ZELEN_INVEST.pdf
4. Основи кругового дизайну : посібник. URL: https://www.ppv.net.ua/uploads/work_attachments/The_Circular_Design_Basics_Guide_PPV_2021_UA.pdf

**Практичне заняття за темою 6:
Екологічна складова сталого розвитку.**

Мета заняття: розглянути екологічну складову сталого розвитку, охарактеризувати основні екологічні виклики, інструменти екологічного управління та роль міжнародних стандартів у забезпеченні екологічної відповідальності.

План заняття

1. Вступ.

Екологічна складова як невід’ємний елемент сталого розвитку.

Економіка природокористування.

2. Теоретична частина.

а. Основні екологічні проблеми сучасного розвитку.

б. Екологічна політика та екологічне управління.

с. Екологічні стандарти та системи менеджменту.

д. Міжнародні підходи до екологізації діяльності.

Практичне завдання: Розроблення екологічних заходів для підприємства або громади.

Завдання 1: студентам пропонується оцінити умовну екологічну ситуацію на підприємстві або в громаді та розробити комплекс заходів для зниження негативного впливу на довкілля.

Кроки:

1. Визначити основні екологічні проблеми об’єкта аналізу.

2. Встановити, які види впливу на довкілля є найбільш небезпечними.

3. Запропонувати заходи щодо:

- зменшення відходів;
- енергозбереження;
- раціонального використання води;

- скорочення викидів;
- екологічної модернізації.

4. Підготувати короткий план екологізації діяльності.

Завдання 2

Вугледобувне підприємство видобуваючи вугілля одночасно добуває в загальному обсязі видобутку $(10+N)$ % «пустої породи», яка зберігається поряд з шахтою. Який ліміт видобутку потрібно встановити підприємству, якщо кожна тонна пустої породи щорічно вивітрює $(10000+N*100)$ куб. см метану. Допустима норма щоденного надходження метану в повітря складає $(1,5+N/10)$ куб. м.

$$\text{В } 1 \text{ куб м} = 1\,000\,000 \text{ куб см}$$

Завдання 3

Сільськогосподарське підприємство вносить на кожний гектар площі на якій вирощується картопля $(300+N)$ кг мінеральних добрив, з яких $(0,4+N/100)$ % попадає у картоплю. Врожайність картоплі складає $(250+N*10)$ ц/га. Допустима норма шкідливих компоненті у харчових продуктах складає $(50-N)$ мг на 1 кг. Чи може населення споживати цю картоплю?

$$\text{В } 1 \text{ кг} = 1\,000\,000 \text{ мг}$$

Завдання 4

Витрати Установи X на опалення своєї будівлі за останні три роки відповідно складають $(400+N*10)$, $(350+N*11)$, $(410+N*5)$ Гкал (обсяг залежить від погоди і температурних умов ззовні).

$$\text{Вартість } 1 \text{ Гкал у поточному році} = (1300+N*150) \text{ грн.}$$

У підприємства є можливість провести утеплення будівлі (стіни, дах, фундамент, встановлення вікон/дверей, вивіз сміття тощо). Загальна сума для утеплення будівлі згідно проектно-кошторисної документації = $(10+N)$ млн. грн. При проведенні утеплення енергоспоживання знизиться на $(36+N)$ %.

Необхідно оцінити доцільність проведення відповідних заходів.

Завдання 5

Визначення суми збору за забруднення атмосфери. Визначити суму збору за забруднення атмосфери населеного пункту викидами промислового підприємства:

Індекс інфляції дорівнює $(1,12+N/100)$

Назва забруднюючої речовини	Обсяг викидів в межах ліміту, т/рік	Обсяг викидів понад ліміт, т/рік
Азоту оксиди	49	5
Ангідрид сірчистий	30	2
Вуглецю окис	75	10
Тверді речовини	150	15

Ставки податку за викиди в атмосферне повітря окремих забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення дивитися в Податковому кодексі України.

Питання для обговорення:

- Чому екологічні проблеми мають економічні наслідки?
- Яке значення мають стандарти екологічного менеджменту?
- Як екологізація впливає на діяльність підприємства?

Контрольні запитання:

- Що включає екологічна складова сталого розвитку?
- Які основні інструменти екологічного управління?
- Яке значення мають міжнародні стандарти серії ISO 14000?
- Які напрями екологізації діяльності підприємства?
- Як екологічна відповідальність пов'язана зі сталим розвитком?

Література і корисні джерела

1. Податковий кодекс України. URL: <https://tax.gov.ua/nk/rozdil-viii--ekologichniy-poda/>
2. «Зелені» інвестиції у сталому розвитку: світовий досвід та український контекст.
URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_ZELEN_INVEST.pdf

3. A New Circular Economy Action Plan - For a cleaner and more competitive Europe. URL: <https://circular-cities-and-regions.ec.europa.eu/support-materials/eu-regulations-legislation/new-circular-economy-action-plan-cleaner-and-more>

4. Данилишин Б. М., Хвесик М. А., Голян В. А. Економіка природокористування: підручник. К.: Кондор, 2025. – 466 с.

Практичне заняття за темою 7:

Соціальна відповідальність бізнесу. Нефінансова звітність.

Мета заняття: розкрити сутність соціальної відповідальності бізнесу, охарактеризувати її принципи та інструменти реалізації, розглянути роль нефінансової звітності як інструменту прозорості, підзвітності та комунікації зі стейкхолдерами.

План заняття

1. Вступ.

Соціальна відповідальність бізнесу як складова сталого розвитку.

2. Теоретична частина.

a. Поняття та принципи соціальної відповідальності бізнесу.

b. Міжнародні підходи до КСВ.

c. Нефінансова звітність та ESG-підхід.

d. Стандарти та підходи до нефінансового звітування.

Практичне завдання: Аналіз практики соціальної відповідальності та нефінансової звітності компанії.

Завдання: студентам пропонується обрати відому компанію або отримати умовний кейс та проаналізувати її практики соціальної відповідальності й підходи до розкриття нефінансової інформації

Кроки:

1. Визначити основні напрями соціальної відповідальності компанії:

- відносини з працівниками;
- взаємодія з громадою;
- екологічна відповідальність;
- етичне управління.

2. З'ясувати, які нефінансові показники компанія могла б розкривати.

3. Заповнити таблицю:

Напря́м	Прояв соціальної відповідальності	Показник для звіту
Управління		
Працівники		
Довкілля		
Громада		

4. Підготувати коротку презентацію висновків.

Питання для обговорення:

- Чому соціальна відповідальність важлива для конкурентоспроможності бізнесу?
- У чому значення нефінансової звітності?
- Як ESG-підхід змінює сучасне корпоративне управління?

Контрольні запитання:

- Що таке соціальна відповідальність бізнесу?
- Що таке нефінансова звітність?
- Які стандарти використовують у нефінансовому звітуванні?
- Чому нефінансова звітність є важливою для стейкхолдерів?

Література і корисні джерела

1. Міністерство Фінансів України. Стратегія запровадження підприємствами звітності із сталого розвитку. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/UKR_Presentation_Strategy%20of%20sustainability%20reporting.pdf

2. Стратегія запровадження підприємствами звітності із сталого розвитку (ухвалена розпорядженням КМУ від 18.10.2024 №1015-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1015-2024-%D1%80#Text>

3. Гарбар Ж.В., Мазур К.В., Мостенська Т.Г. Корпоративне управління та соціальна відповідальність. Частина 2. Корпоративна соціальна відповідальність: навч. посібник. Вінниця : ВНАУ, 2020. 228 с. URL: <https://repository.vsau.org/getfile.php/24758.pdf>

Практичне заняття за темою 8:
Спільні цінності і партнерство у напрямі сталого розвитку.

Мета заняття: розглянути роль партнерства, спільних цінностей та міжсекторальної взаємодії у забезпеченні сталого розвитку, а також сформувати навички розроблення партнерських ініціатив для вирішення суспільно значущих проблем.

План заняття

1. Вступ.

Значення партнерства для досягнення цілей сталого розвитку.

Теоретична частина.

а. Поняття спільних цінностей у контексті сталого розвитку.

б. Партнерство бізнесу, влади, громади та громадянського суспільства.

с. Аналіз стейкхолдерів.

д. Роль партнерства у досягненні соціальних, економічних та екологічних результатів.

Практичне завдання: Розробка моделі партнерства для вирішення проблеми сталого розвитку.

Завдання: студентам пропонується обрати одну актуальну проблему сталого розвитку та запропонувати модель партнерства для її вирішення.

Кроки:

1. Обрати проблему, наприклад:

- поводження з відходами;
- енергоефективність;
- доступність соціальних послуг;
- розвиток зеленої інфраструктури;
- підтримка місцевого підприємництва.

2. Визначити основних учасників партнерства:

- органи влади;
 - бізнес;
 - громадські організації;
 - місцева громада;
 - освітні установи.
3. Визначити внесок кожного учасника.
 4. Розробити коротку модель партнерства у вигляді схеми або таблиці.
 5. Представити очікувані результати реалізації ініціативи.

Питання для обговорення:

- Чому партнерство є необхідною умовою сталого розвитку?
- Які труднощі можуть виникати в міжсекторальній взаємодії?
- Як спільні цінності впливають на ефективність партнерства?

Контрольні запитання:

- Що таке партнерство у сфері сталого розвитку?
- Які суб'єкти можуть брати участь у партнерських ініціативах?
- У чому полягає зміст концепції спільних цінностей?
- Які переваги дає міжсекторальна взаємодія?
- Чому ЦСР 17 має інтегруючий характер?

Література і корисні джерела

1. Семененко І. М. Забезпечення сталого розвитку регіону: інституційні засади та трансформація цільового управління підприємствами : монографія. Сєвєродонецьк : СНУ ім. В. Даля, 2017. 370 с.
2. Добровільний національний огляд стану досягнення Цілей сталого розвитку. URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-10/VNR_SDG_Ukraine_2020.pdf
3. Цілі сталого розвитку Україна | ООН. URL: <https://ukraine.un.org/uk/sdgs>

4. Стратегія сталого розвитку: Європейські горизонти : підручник / І.Л. Якименко, Л.П. Петрашко, Т.М. Димань, О.М. Салавор, Є.Б. Шаповалов, М.А. Галабурда, О.В. Ничик, О.В. Мартинюк. – К.: НУХТ, 2022. – 337 с.
5. Програма розвитку ООН. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine>

Додаток 1. Канва бізнес-моделі:

Полотно (канва) бізнес-моделі		Призначений для:	Спроектований (ким):	Дата:	Версія:
Ключові партнери Хто наші ключові партнери? Хто наші ключові постачальники? Які ключові ресурси ми отримуємо від партнерів? Які ключові види діяльності виконують партнери? МОТИВИ ДЛЯ ПАРТНЕРСТВА: Оптимізація та економія, Зменшення ризику та невизначеності, Придбання певних ресурсів та діяльності	Ключові види діяльності Яких ключових видів діяльності вимагають наші ціннісні пропозиції? Наші канали збуту? Відносини з клієнтами? Потоки доходів? КАТЕГОРІЇ: Виробництво, вирішення проблем, платформа/мережа Ключові ресурси Які ключові ресурси потрібні для наших ціннісних пропозицій? Наші канали збуту? Відносини з клієнтами Потоки доходів? ТИПИ РЕСУРСІВ: фізичні, інтелектуальні (патенти на бренди, авторські права, дані), людські, фінансові	Ціннісні пропозиції Яку цінність ми надаємо клієнту? Яку з проблем наших клієнтів ми допомагаємо вирішити? Які набори продуктів і послуг ми пропонуємо кожному сегменту клієнтів? Які потреби клієнтів ми задовольняємо? ХАРАКТЕРИСТИКИ: Новизна, Продуктивність, Налаштування, «Виконання роботи», Дизайн, Бренд/Статус, Ціна, Зменшення витрат, Зменшення ризику, Доступність, Зручність/Юзабіліті (зручність у користуванні)	Відносини з клієнтами Який тип стосунків очікує від нас встановити та підтримувати кожен з наших сегментів клієнтів? Які ми встановили? Як вони інтегровані з рештою нашої бізнес-моделі? Наскільки вони коштують? Канали За допомогою яких каналів наші клієнтські сегменти хочуть охопити? Як ми зараз їх досягаємо? Як інтегровані наші канали? Які з них працюють найкраще? Які з них найбільш економічні? Як ми інтегруємо їх із процедурами клієнтів?	Сегменти клієнтів Для кого ми створюємо цінність? Хто наші найважливіші клієнти? Чи є наша клієнтська база масовим ринком, нішевим ринком, сегментованою, диверсифікованою, багатосторонньою платформою	
Структура витрат Які найважливіші витрати притаманні нашій бізнес-моделі? Які ключові ресурси найдорожчі? Які ключові види діяльності найдорожчі? ЧИ ВАШ БІЗНЕС БІЛЬШЕ: орієнтований на витрати (найменша структура витрат, низька цінова пропозиція, максимальна автоматизація, широкий аутсорсинг), орієнтований на цінність (зосереджена на створенні цінності, преміальна пропозиція цінності). ПРИКЛАД ХАРАКТЕРИСТИК: постійні витрати (зарплата, орендна плата, комунальні послуги), змінні витрати, економія масштабу, економія масштабу			Потоки доходів За яку цінність дійсно готові платити наші клієнти? За що вони зараз платять? Як вони зараз платять? Як би вони хотіли платити? Який внесок кожного потоку доходу в загальний дохід? ТИПИ: продаж активів, плата за користування, плата за підписку, позика/оренда/лізинг, ліцензування, комісія за брокерські послуги, реклама. ФІКСОВАНА ЦІНА: прейскурантна ціна, залежно від характеристик продукту, залежить від сегмента клієнтів, залежить від обсягу. ринок часу		
Соціальні і екологічні витрати			Соціальні і екологічні доходи (вигоди)		

Полотно (канва) бізнес-моделі		Призначений для:		Спроектований:		Дата:		Версія:								
Ключові партнери	Ключові види діяльності	Ціннісні пропозиції		Відносини з клієнтами		Сегменти клієнтів										
	Ключові ресурси															
Структура витрат				Потоки доходів												
Соціальні і екологічні витрати				Соціальні і екологічні доходи (вигоди)												

Розроблено: The Business Model Foundry (www.businessmodelgeneration.com/canvas). Реалізація Word: Neos Chronos Limited (<https://neoschronos.com>). Ліцензія: [CC BY-SA 3.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/)

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до практичних занять

з дисципліни "Економіка сталого розвитку"

(для здобувачів вищої освіти)

Укладачі:

Інна Максимівна Семененко
Ксенія Ігорівна Сєребряк
Марина Володимирівна Касаткіна

Редактор

Техн. редактор І. М. Семененко

Оригінал-макет К. І. Сєребряк

Підписано до друку _____

Формат 60x84¹/₁₆. Папір типограф. Гарнітура Times.

Друк офсетний. Умов. друк. арк. №. Облік. вид. арк. ____.

Тираж ____ екз. Вид. № _____. Замов. № _____. Ціна договірна.

Видавництво Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля

Адреса видавництва: вул. Іоанна Павла II, 17

Тел.+38(050)218 04 78, факс (06452) 4 03 42

e-mail: vidavnictvoSNU.ua@gmail.com